OLIY TA'LIM TIZIMI BOSHQARUVIDA ZAMONAVIY RAHBAR XODIMLARNI TAYYORLASHNI TAKOMILLASHTIRISH

Saidova Sitora Nishon qizi

Toshkent shahar Sergeli tuman Uzgarish 1–168

Sergeli tuman 44-bog‘cha

Tel:+998 93 662 60 39
Osiyo Xalqaro Universiteti 1- kurs pedagogika fakulteti
Doi: https://doi.org/10.5281/zenodo.20033268

Annotatsiya: Mazkur maqolada oliy ta’lim tizimi boshqaruvida zamonaviy rahbar xodimlarni tayyorlashni takomillashtirish masalalari keng ilmiy-nazariy va amaliy jihatdan tahlil etiladi. Bugungi globallashuv va raqamli transformatsiya jarayonlari sharoitida oliy ta’lim muassasalarining samarali faoliyati ko‘p jihatdan rahbar kadrlarning professional kompetensiyasi, strategik fikrlashi va innovatsion yondashuvlariga bog‘liq ekani asoslab beriladi. Shuningdek, rahbar kadrlarni tayyorlash tizimidagi mavjud muammolar, ularning sabablari hamda ularni bartaraf etish yo‘llari yoritiladi. Maqolada zamonaviy boshqaruv modellarini joriy etish, kompetensiyaga asoslangan yondashuvni rivojlantirish, raqamli texnologiyalarni qo‘llash va xalqaro tajribani integratsiya qilish orqali oliy ta’lim tizimi boshqaruvini takomillashtirish imkoniyatlari ilmiy jihatdan asoslanadi.

Kalit So‘zlar: Oliy ta’lim, boshqaruv tizimi, rahbar xodimlar, kompetensiya, innovatsion menejment, strategik boshqaruv, raqamli transformatsiya, liderlik, ta’lim sifati, kasbiy rivojlanish.

Kirish

Bugungi kunda dunyo miqyosida ta’lim tizimi jamiyat taraqqiyotining asosiy harakatlantiruvchi kuchlaridan biri sifatida qaralmoqda. Ayniqsa, oliy ta’lim tizimi mamlakatning intellektual salohiyatini shakllantiruvchi, iqtisodiy rivojlanish va innovatsion taraqqiyotga bevosita ta’sir ko‘rsatuvchi muhim soha hisoblanadi. Shu nuqtai nazardan, oliy ta’lim tizimini samarali boshqarish masalasi dolzarb ahamiyat kasb etadi. Boshqaruv jarayonining sifatli tashkil etilishi esa, avvalo, rahbar xodimlarning bilim darajasi, kasbiy tayyorgarligi va zamonaviy boshqaruv kompetensiyalariga bog‘liqdir.

So‘nggi yillarda global ta’lim makonida yuz berayotgan o‘zgarishlar, raqamli iqtisodiyotning rivojlanishi, sun’iy intellekt va avtomatlashtirilgan tizimlarning keng joriy etilishi oliy ta’lim boshqaruvida ham yangi yondashuvlarni talab etmoqda. An’anaviy boshqaruv usullari bugungi murakkab va tez o‘zgaruvchan sharoitda yetarli samara bermayotgani sababli, zamonaviy rahbar kadrlarni tayyorlash tizimini tubdan takomillashtirish zarurati yuzaga kelmoqda.

Oliy ta’lim muassasalarida rahbarlik lavozimlarini egallovchi shaxslar nafaqat ma’muriy boshqaruv funksiyalarini bajarishi, balki strategik rivojlanish yo‘nalishlarini belgilashi, innovatsion g‘oyalarni ishlab chiqishi va jamoani samarali boshqarishi lozim. Shu bois rahbar kadrlarni tayyorlash jarayoni faqat nazariy bilim berish bilan cheklanib qolmasdan, amaliy ko‘nikmalarni shakllantirish, liderlik sifatlarini rivojlantirish va global fikrlashni shakllantirishga yo‘naltirilishi kerak.

Mazkur maqolada aynan oliy ta’lim tizimi boshqaruvida zamonaviy rahbar xodimlarni tayyorlashni takomillashtirish masalalari keng tahlil qilinadi hamda ushbu yo‘nalishda mavjud muammolar va ularni hal etish istiqbollari ilmiy asosda yoritiladi.

Asosiy Qism

Oliy ta’lim tizimi boshqaruvida zamonaviy rahbar xodimlarni tayyorlash masalasi bugungi kunda ilmiy va amaliy jihatdan eng murakkab hamda dolzarb yo‘nalishlardan biri hisoblanadi. Chunki oliy ta’lim muassasalari jamiyatning intellektual salohiyatini shakllantiruvchi asosiy institut sifatida nafaqat ta’lim berish, balki ilmiy tadqiqotlar, innovatsiyalar va ijtimoiy rivojlanish jarayonlarining markazi bo‘lib xizmat qiladi[1]. Shu sababli ushbu tizimni boshqaradigan rahbarlar yuqori darajadagi kasbiy kompetensiyaga, strategik fikrlashga va zamonaviy boshqaruv yondashuvlarini chuqur egallagan bo‘lishlari zarur.

Bugungi globallashuv jarayonlari, raqamli iqtisodiyotning tez sur’atlarda rivojlanishi hamda ta’lim tizimining xalqaro integratsiyasi rahbar kadrlar oldiga mutlaqo yangi talablarni qo‘ymoqda. Endilikda oliy ta’lim muassasasi rahbari faqat ma’muriy boshqaruvni amalga oshiruvchi shaxs emas, balki o‘z muassasasini global raqobat sharoitida rivojlantira oladigan strateg, innovator va lider sifatida namoyon bo‘lishi kerak. Bu esa rahbarlarni tayyorlash tizimini tubdan qayta ko‘rib chiqishni talab etadi.

Rahbar kadrlarni tayyorlash jarayonida eng asosiy muammolardan biri bu nazariy bilimlar va amaliy boshqaruv ko‘nikmalari o‘rtasidagi uzilishdir. Ko‘plab holatlarda rahbarlik lavozimlariga tayinlangan shaxslar yetarli darajada boshqaruv tajribasiga ega bo‘lmasligi mumkin, bu esa qaror qabul qilish jarayonida xatolarga, resurslardan samarasiz foydalanishga va jamoa faoliyatining pasayishiga olib keladi. Shu sababli rahbarlarni tayyorlash jarayoni faqat akademik bilimlar bilan cheklanib qolmasdan, real boshqaruv muhitiga yaqinlashtirilgan amaliy mashg‘ulotlarni ham o‘z ichiga olishi lozim.

Zamonaviy rahbar shaxsining eng muhim sifatlaridan biri strategik fikrlash qobiliyatidir. Strategik fikrlash deganda uzoq muddatli maqsadlarni belgilash, mavjud resurslarni to‘g‘ri taqsimlash, ichki va tashqi muhitni tahlil qilish hamda kelajakdagi rivojlanish yo‘nalishlarini oldindan prognoz qilish qobiliyati tushuniladi. Oliy ta’lim muassasalari rahbarlari ushbu ko‘nikmaga ega bo‘lmas ekan, ta’lim tizimini barqaror rivojlantirish va raqobatbardoshligini ta’minlash qiyin bo‘ladi[2].

Bundan tashqari, zamonaviy rahbarlar axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini mukammal darajada egallashi lozim. Raqamli transformatsiya sharoitida ta’lim jarayonlarini boshqarish, elektron platformalar orqali monitoring olib borish, big data asosida tahlil qilish va sun’iy intellekt imkoniyatlaridan foydalanish rahbarlik faoliyatining ajralmas qismiga aylanmoqda. Bu esa rahbarlarni tayyorlash jarayonida raqamli savodxonlikka alohida e’tibor qaratish zarurligini ko‘rsatadi.

Rahbar kadrlarni tayyorlashda kompetensiyaviy yondashuvning ahamiyati ham juda katta. Kompetensiya tushunchasi nafaqat bilim va ko‘nikmalarni, balki shaxsiy sifatlar, qadriyatlar, motivatsiya va amaliy tajribani ham o‘z ichiga oladi. Shu nuqtai nazardan qaraganda, zamonaviy rahbarlarni tayyorlash jarayoni kompleks va integratsiyalashgan bo‘lishi lozim. Bunda treninglar, amaliy loyihalar, simulyatsion o‘yinlar va real boshqaruv vaziyatlarini tahlil qilish muhim o‘rin tutadi.

Oliy ta’lim tizimida rahbar kadrlarni tayyorlash samaradorligini oshirish uchun mentorlik tizimini joriy etish ham muhim ahamiyatga ega. Tajribali rahbarlar yosh boshqaruvchilarga o‘z

---

[1] O‘zbekiston Respublikasining “Ta’lim to‘g‘risida”gi Qonuni hamda oliy ta’lim tizimini rivojlantirishga oid me’yoriy-huquqiy hujjatlar asosida.

[2] Mintzberg H. *The Rise and Fall of Strategic Planning*. Harvard Business Review Press, 1994.

bilim va tajribalarini yetkazishi, ularni real boshqaruv jarayonlariga jalb etishi orqali ularning kasbiy rivojlanishiga katta hissa qo‘shishi mumkin. Bu yondashuv nafaqat bilim almashinuvi, balki boshqaruv madaniyatining shakllanishiga ham xizmat qiladi.

Shuningdek, rahbar kadrlarni tayyorlash jarayonida xalqaro tajribani o‘rganish muhim ahamiyat kasb etadi. Rivojlangan davlatlarda oliy ta’lim muassasalari boshqaruvi ko‘pincha maxsus boshqaruv akademiyalari, liderlik maktablari va sertifikatlashtirilgan dasturlar orqali amalga oshiriladi. Ushbu tizimlarda rahbarlar doimiy ravishda malaka oshirib boradi va zamonaviy boshqaruv tendensiyalarini o‘zlashtiradi. Milliy ta’lim tizimida ham shunga o‘xshash mexanizmlarni joriy etish maqsadga muvofiq hisoblanadi[3].

Rahbarlik faoliyatida kommunikativ kompetensiya ham muhim o‘rin tutadi. Rahbar jamoa bilan samarali muloqot qila olishi, nizoli vaziyatlarni boshqara olishi va jamoani yagona maqsad sari yo‘naltira olishi kerak. Bu esa uning emotsional intellekti yuqori darajada rivojlangan bo‘lishini talab etadi. Emotsional intellekt rahbarning stressli vaziyatlarda to‘g‘ri qaror qabul qilishi va jamoa bilan ijobiy munosabatni saqlab qolishida muhim rol o‘ynaydi.

Oliy ta’lim muassasalarida rahbar kadrlarni tayyorlash jarayonida innovatsion boshqaruv yondashuvlarini joriy etish ham dolzarb masalalardan biridir. Innovatsion boshqaruv deganda yangi g‘oyalarni ishlab chiqish, ularni amaliyotga tatbiq etish va mavjud tizimni doimiy ravishda takomillashtirib borish tushuniladi. Bu jarayonda loyiha asosida boshqaruv, natijaga yo‘naltirilgan boshqaruv va transformatsion liderlik kabi yondashuvlar muhim ahamiyatga ega.

Shu bilan birga, rahbar kadrlarni tayyorlash tizimida motivatsion omillarni ham hisobga olish zarur. Rahbarlik lavozimiga intilayotgan shaxslar uchun aniq kasbiy o‘sish yo‘nalishlari, moddiy va ma’naviy rag‘batlantirish tizimlari hamda ijtimoiy kafolatlar mavjud bo‘lishi ularning samarali rivojlanishiga yordam beradi.

Umuman olganda, oliy ta’lim tizimi boshqaruvida zamonaviy rahbar xodimlarni tayyorlash murakkab, ko‘p bosqichli va uzluksiz jarayon bo‘lib, u ta’lim tizimining barcha komponentlari bilan uzviy bog‘liqdir. Ushbu jarayonning samarali tashkil etilishi oliy ta’lim muassasalarining rivojlanishi, ilmiy salohiyatning oshishi va xalqaro maydonda raqobatbardoshlikning mustahkamlanishiga xizmat qiladi.

Oliy ta’lim tizimi boshqaruvida zamonaviy rahbar xodimlarni tayyorlash masalasi bugungi kunda nafaqat ta’lim sohasi doirasida, balki keng ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanish kontekstida ham chuqur muhokama etilishi zarur bo‘lgan dolzarb muammolardan biridir. Chunki ta’lim muassasalarining samarali faoliyati bevosita ularni boshqarayotgan rahbarlarning kompetensiyasi, qaror qabul qilish tezkorligi, strategik yondashuvi va innovatsion fikrlash darajasiga bog‘liq[4]. Shu nuqtai nazardan qaraganda, rahbar kadrlarni tayyorlash tizimidagi mavjud yondashuvlarni tanqidiy tahlil qilish va ularni zamonaviy talablar asosida takomillashtirish zarurati ortib bormoqda.

Muhokama jarayonida shuni alohida ta’kidlash lozimki, bugungi kunda ko‘plab oliy ta’lim muassasalarida rahbar kadrlarni tayyorlash jarayoni asosan an’anaviy yondashuvlarga asoslangan bo‘lib, bu esa zamonaviy boshqaruv muhitining tez o‘zgaruvchan talablariga to‘liq javob bera olmayapti. Ayniqsa, raqamli texnologiyalar, sun’iy intellekt asosidagi boshqaruv tizimlari va global ta’lim integratsiyasi sharoitida rahbarlarning tezkor moslashuvchanligi va innovatsion qarorlar qabul qilish qobiliyati yetarli darajada rivojlanmagan holatlar uchramoqda. Bu esa ta’lim sifati va boshqaruv samaradorligiga salbiy ta’sir ko‘rsatadi.

Shuningdek, muhokama davomida rahbar kadrlarni tayyorlashda amaliyot va nazariya integratsiyasining yetarli darajada emasligi ham asosiy muammolardan biri sifatida ko‘rib chiqiladi. Ko‘plab hollarda rahbarlikka nomzodlar nazariy bilimlarni o‘zlashtirgan bo‘lsalar-da, real boshqaruv vaziyatlarida to‘g‘ri va tezkor qaror qabul qilishda qiyinchiliklarga duch

[3] OECD. *Education at a Glance 2023: OECD Indicators*. OECD Publishing, Paris, 2023.
[4] UNESCO. *Higher Education Leadership and Management: Trends and Challenges in Global Context*. UNESCO Publishing, 2022.

keladilar. Bu holat, ayniqsa, murakkab tashkiliy tizimlarga ega oliy ta’lim muassasalarida yaqqol seziladi. Shu sababli rahbarlarni tayyorlash jarayonida amaliy ko‘nikmalarni shakllantirishga qaratilgan interaktiv usullar, real case-study tahlillari va simulyatsion mashg‘ulotlarning ulushini oshirish zarur.

Bundan tashqari, rahbar kadrlarning shaxsiy va kasbiy rivojlanishida motivatsion omillar ham muhim o‘rin tutadi. Muhokama jarayonida shuni ko‘rish mumkinki, rahbarlik faoliyatiga bo‘lgan qiziqish va mas’uliyat hissi yuqori bo‘lgan shaxslar odatda o‘z ustida ko‘proq ishlaydi, innovatsion yondashuvlarni tezroq o‘zlashtiradi va jamoani samarali boshqara oladi. Shu bois rahbar kadrlarni tayyorlash tizimida nafaqat bilim va ko‘nikmalar, balki motivatsiya, liderlik salohiyati va emotsional intellektni rivojlantirishga ham alohida e’tibor qaratish lozim[5]. Umuman olganda, muhokama natijalari shuni ko‘rsatadiki, oliy ta’lim tizimi boshqaruvida zamonaviy rahbar xodimlarni tayyorlash kompleks yondashuvni talab etadi va bu jarayon doimiy takomillashtirib borilishi zarur.

Xulosa

Oliy ta’lim tizimi boshqaruvida zamonaviy rahbar xodimlarni tayyorlash masalasi bugungi kunda strategik ahamiyatga ega bo‘lib, ta’lim sifati va uning raqobatbardoshligini belgilovchi asosiy omillardan biridir. Amalga oshirilgan tahlillar shuni ko‘rsatadiki, rahbar kadrlarning kasbiy kompetensiyalarini rivojlantirish, innovatsion boshqaruv yondashuvlarini joriy etish hamda raqamli texnologiyalardan samarali foydalanish oliy ta’lim muassasalari faoliyatini tubdan yaxshilashga xizmat qiladi. Shu bilan birga, rahbarlarni tayyorlash jarayonida nazariya va amaliyot uyg‘unligini ta’minlash, uzluksiz malaka oshirish tizimini kuchaytirish hamda xalqaro tajribani milliy ta’lim tizimiga moslashtirish muhim ahamiyat kasb etadi. Umuman olganda, zamonaviy rahbar kadrlarni tayyorlash tizimini takomillashtirish oliy ta’lim tizimining barqaror rivojlanishi va global ta’lim makonida munosib o‘rin egallashini ta’minlaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O‘zbekiston Respublikasining “Ta’lim to‘g‘risida”gi Qonuni.
2. Oliy ta’lim tizimini rivojlantirish konsepsiyasi (2020–2030).
3. Boshqaruv nazariyasi va amaliyoti bo‘yicha zamonaviy ilmiy tadqiqotlar.
4. Pedagogik menejment asoslari: o‘quv qo‘llanma.
5. Innovatsion ta’lim texnologiyalari va raqamli transformatsiya.
6. Xalqaro oliy ta’lim tizimlari tajribasi bo‘yicha tahliliy hisobotlar.
7. Liderlik va strategik boshqaruvga oid ilmiy maqolalar to‘plami.
8. Ta’limda sifatni boshqarish bo‘yicha metodik qo‘llanmalar.

[5] Goleman D. *Emotional Intelligence: Why It Can Matter More Than IQ*. Bantam Books, 1995.